

Міністерство освіти і науки України,
Виконкомом Кам'янець-Подільської міської ради,
Кам'янець-Подільський державний університет,
Центр дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України
при Кам'янець-Подільському державному університеті,
Хмельницька обласна організація Всеукраїнської спілки краєзнавців,
Хмельницька обласна державно-наукова універсальна бібліотека
ім. М. Острозького, Державний архів Хмельницької області

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКО- ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

**Збірник наукових праць за підсумками
Другої Міжнародної науково-практичної конференції**

14–15 травня 2005 року

Рецензенти: *Ресит О.П.*, доктор історичних наук, член-кореспондент НАН України, професор (м. Київ);

Скляренко Є.М., доктор історичних наук, професор (м. Київ);

Горбик В.О., доктор історичних наук, професор (м. Київ);

Брицький П.П., доктор історичних наук, професор (м. Чернівці);

Редколегія: *Завальнюк О.М.* (голова), *Філінюк А.Г.* (заступник голови), *Савчук В.О.* (відповідальний секретар і науковий редактор), *Петров М.Б.*, *Баженов Л.В.*, *Винокур І.С.*, *Газін В.П.*, *Григоренко О.П.*, *Войтенков В.І.*, *Демчук О.В.*, *Мазурчак О.В.*, *Рибак І.В.*, *Степанков В.С.*, *Стрішинець М.М.*, *Слободянюк П.Я.*, *Тюрін В.П.*

Кам'янець-Подільський у контексті українсько-європейських зв'язків:

• К 18 Збірник наукових праць за підсумками Другої Міжнародної науково-практичної конференції “Кам’янець-Подільський у контексті українсько-європейських зв’язків” (14-15 травня 2005 р.). – Кам’янець-Подільський: Кам’янець-Подільський державний університет, інформаційно-видавничий відділ. – 2005. – 252 с.
ISBN 966-643-035-5

У науковому збірнику вміщено доповіді та повідомлення, виголошенні на Другій Міжнародній науково-практичній конференції „Кам’янець-Подільський у контексті українсько-європейських зв’язків історія і сучасність”, що відбулася 14-15 травня 2005 року на базі Кам’янець-Подільського державного університету. Вони відтворюють місце і роль старовинного Кам’янця-Подільського в історичному минулому та сучасному українському народу і його участь в українсько-європейських культурних зв’язків.

Рекомендовано до друку вченою радою Кам’янець-Подільського державного університету 29 грудня 2005 року, протокол № 10.

СЕКЦІЯ: ПРОБЛЕМИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І ЕКОЛОГІЇ

УДК 504(477+4):502.62(477.43)

Л.Г.Любінська, М.М.Рябий
м. Кам'янець-Подільський

УКРАЇНСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКА СПІВПРАЦЯ ІЗ ВИВЧЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ НПП “ПОДІЛЬСЬКІ ТОВТРИ”

Наводиться аналіз співпраці українських та європейських науковців при вивченні біорізноманіття на території НПП „Подільські Товтри“. Розглянуті напрямки наукових досліджень та їх результати. Характеризується наукові досягнення вивчення флори та фауни.

Ключові слова: флора, фауна, біорізноманіття, наукові дослідження, НПП “Подільські Товтри”

Міжнародна співпраця природно-заповідних установ України передбачена Законом України “Про природно-заповідний фонд України (1992 р.), але налагоджується вона як через керівні інстанції (міністерство, управління) так і самостійно адміністрацією та співробітниками.

Функціонування НПП “Подільські Товтри” з 1996 року започаткувало співпрацю з науковцями, освітнями та широким загалом населення. У цьому році при управлінні заповідної справи Мінохорони природи та ядерної безпеки зорганізовано зустріч з американськими експертами, які, на прикладі національних парків США, розповіли про основні напрями діяльності та проблеми природно-заповідної діяльності таких установ.

З 1997 року науковці Інституту ботаніки Польської академії наук започаткували свою науково-пошукову діяльність на теренах НПП “Подільські Товтри”. Зокрема, Я.Гузік разом з професором П. Мейкоком (Канада, університет Торонто) та співробітниками НПП “Подільські Товтри” (Л.Любінською) вивчали стан бука європейського (*Fagus sylvatica* L.) на східній межі ареалу (в Іванковецькому та Сатанівському лісництвах Хмельниччини). Досліджені ділянки включено у заповідну зону НПП. У цьому ж році НПП відвідують голландські експерти Міністерства лісового господарства, природи та рибного господарства з метою вивчення собливостей НПП і співпраці (Лукас Драер, Вінцентіус ван ден Берг). Вони знайомляться з природними цінностями, системою наукового моніторингу, природоохоронними заходами, еколо-освітньою діяльністю на теренах природно-заповідного об’єкта. Зустрічі з місцевим населенням, представниками влади переконують експертів у важливості збереження неповторної природи Товтрової гряди та Придністров’я. На зустрічі з науковцями НПП обговорюються спільні проблеми збереження вразливих екосистем, рідкісних видів, адже антропогенні чинники призводять до їх руйнації та зникнення.

У 1998 році до Нідерландів для обміну досвідом відбула українська делегація у складі якої представник НПП “Подільські Товтри” – заступник директора з наукової роботи Л.Любінська. Під час перебування у Нідерландах відвідувачі побували у національних парках, громадському Інституті екології, ботанічному саду м. Амстердам, у музеї води та у Міністерстві лісового господарства, природи та рибного господарства. Для українців проводилися тренінги, екскурсії, зустрічі з науковцями, представниками влади та громадськості. На прикладі двох національних парків продемонстровано всі види природоохоронної діяльності, відтворення природних водно-болотних угідь, збереження дон, а також організацію і проведення екологічної освіти та виховання. У візит-центратах, які поєднують екологічну освіту та рекреацію, продемонстрували наукові та навчальні фільми, розповіли про основні напрямки співпраці з громадою. Особливо важливим є налагодження як просвітницької діяльності, так і залучення до волонтерства і спонсорства. Неповторне враження справив музей води, де в мініатюрі створено всю систему забору, очистки води і її дегустації. Відвідування ферми, де поєднується екологічно чисте виробництво молока та збереження перелітних зимуючих птахів. Обидва напрями стимулюються державою. Екологічна освіта в Нідерландах здійснюється громадськими організаціями і не входить в систему обов’язкового державного навчання, що зумовлено високим рівнем екологічної культури і свідомості.

У 1999 р. працівники НПП запрошується до участі в роботі європейського семінару “Екоменеджмент граслайдів”, що організовує в Угорщині Євросайт. Для представників тринадцяти європейських держав проводяться екскурсії в національний парк Хортобагі, на прикладі якого вивчаються різні напрямки екологічного менеджменту природних і трансформованих екосистем. На семінарі представники кожної держави презентують наукові розробки, обговорюють стратегію спільних дій для подібних та пограничних територій. Особливо цінним є досвід англійських вчених, які працюють на невеликих територіях із значним заселенням та деградацією природних екосистем. Управління на таких територіях дуже близьке до особливостей НПП “Подільські Товтри”.

Упродовж 1997-2005 років НПП спільно з Інститутом Екології Карпат НАНУ та Львівським природознавчим музеєм НАНУ співпрацюють з науковцями Польщі. На теренах НПП побували зоологи, ботаніки, геологи, які вивчали сучасний стан флори і фауни, геологічні відслонення. Д. Кубіш, Я. Мазур, Є. Павловські з Природного музею Krakova, вивчали видове різноманіття комах разом із викладачем Кам'янець-Подільського університету М. Матвеєвим, обстежили Товтрову гряду і Кам'янецьке Придністров'я та виявили рідкісні види жуків для України і Європи (*Phloeocia tigrina* Muls., *Stephostethus sinuatocollis* (Fall.), описали неповторні зооценози. Професор Інституту ботаніки ім. Шафера ПАН К. Заржицькі кілька разів відвідували НПП, де проводив огляд стану флористичних угруповань та рідкісних видів. Другий симпозіум ліхенологів Польщі та України в 2003 році завершили експедицією в НПП "Подільські Товтри". На кам'янистих брилах зростають унікальні угруповання лишайників. Саме тут польськими вченими було віднайдено нові види лишайників для України, Європи, світу.

Не оминули Поділля і данські вчені. Б. Слос представляє організацію Сканагрі, одим із напрямів діяльності якої є впровадження Бернської конвенції по збереженню біорізноманіття та середовищ їх існування. Спільно з працівниками НПП розроблено довгостроковий проект збереження та раціонального використання біологічного та ландшафтного різноманіття у регіоні Національного Парку "Подільські Товтри". Тривалі консультації та розробка проекту нажаль не отримала успішного завершення, але частина запланованих заходів були впроваджені у інших проектах.

Флористичні та фауністичні дослідження проводили також науковці з Чехії, зокрема із національного парку "Білі Карпати".

Привабливим НПП став і для шведських вчених із Фрібурзького університету О. Бронілсанта та У. Трієра. Вивчаючи у природних умовах волошку рейнську (*Centaurea rheinana* Boreau), вони розробляють стратегію виду. Зокрема, даний вид є інвазійним у Північній Америці, захоплює значні території, а в умовах природного первинного ареалу рослина є гармонійним компонентом фітоценозів.

Унікальність природи НПП "Подільські Товтри" спонукає до створення об'єктів з міжнародним статусом. Тому науковці НПП спільно з науковцями Кам'янець-Подільського університету тривалий час співпрацюють з експертами ЮНЕСКО. В НПП побував доктор Г. Хайнз з Німеччини, який оцінював спроможність об'єкта на номінацію світової природної спадщини. І хоча Подільські Товтри не стали надбанням світової спадщини та інформація про такий об'єкт внесена до потенційних домінантів. Більш успішною стала тривала праця з представниками Комісії Рамсарської конвенції. Проведені Л. Любінською, М. Матвеєвим наукові дослідження, виготовлені М. Рябим фотографії та підготовлені документи спільно з Г. Парчуком, були надіслані на розгляд Комісії. В червні 2004 р. на території НПП "Подільські Товтри" оголошено два об'єкти водно болотними угіддями міжнародного значення – Пониззя р. Смотрич та Бакотська затока.

Тривала чи короткострокова співпраця науковців різних країн збагачує скарбницю знань про природу Подільського краю, і, зокрема, національного природного парку "Подільські Товтри". Попереду нові експедиції, семінари конференції, які стануть основою для розробки стратегії збереження та відтворення біорізноманіття та ландшафтів, напрямів моніторингу та менеджменту на теренах НПП.

The cooperation of Ukrainian and European scientists and studies of biodiversity in NP "Podilski Tovtry" are analysed. The results and trends of investigation are examined. Scientific attainment of study of flora and fauna are characterised.

Ключові слова: *flora, fauna, biomultiplicity, scientific investigations, NPP "Podilski Tovtry".*

УДК 504(477+4).502.62(477.43)

**О.П.Кучинська, Н.А.Чайка, М.М.Рябий
м. Кам'янець-Подільський**

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ГРОМАД НА ТЕРЕНАХ НПП "ПОДІЛЬСЬКІ ТОВТРИ"

Характеризується діяльність НГО "Товариство Подільських природодослідників та природолюбів" на теренах НПП "Подільські Товтри". Описуються результати виконаних екологічних проектів з вивчення природно-заповідного фонду, екологічної освіти.

Ключові слова: *співпраця, екологічна освіта, громадська організація, екологічні проекти.*

Діяльність громадської організації "Товариство Подільських природодослідників та природолюбів" започаткована в 1997 році, хоча офіційна реєстрація Товариства здійснена пізніше. Головна мета організації: задоволення духовних (культурно-мистецьких) потреб, наукових, освітніх, теоретичних та практичних інтересів, екологічних та рекреаційних інтересів громадян, природних і соціально обумовлених потреб осіб в галузі використання природних ресурсів, охорони навколошнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки, ведення екомоніторингу, поширення екологічних знань. Напрямки екологічної діяльності: організація позашкільної і на базі громади освіти, виховання, здійснення видавничої та реклами діяльності, проведення масових заходів для формування у населення екологічної культури громадян; вивчення, дослідження, проведення заходів з охорони та збереження природних та краєзнавчих історико-архітектурних об'єктів і комплексів Подільського краю, культурної спадщини.